

A.Deroy, graveur, tekening J.J. Broos - L'Illustration, Journal Universel, mai 1862

Oude marktplein Enschede na de brand.

MEMORIAL DAY STADSBRAND ENSCHEDÉ 1862.

Herdenkingsmonument stadsbrand 7 mei 1862 oude Markt.

Inhoudsopgave;

1. Inleiding.
2. Korte historie van de stadsbrand.
3. Doelstelling van herdenking initiatief.
 - 3.1. Een jaarlijkse herdenking van de stadsbrand van 7 mei 1862.
 - 3.2. Informatie, communicatie en brandpreventie.
4. Voorbeeld activiteiten.
 - 4.1. Wandeling door Enschede van voor de brand.
 - 4.2. Kranslegging door gemeentebestuur bij het monument op de oude markt.
 - 4.3. Demonstratie Brandweer Twente op de oude markt.
 - 4.4. Lespakket Brandpreventie basisscholen.
 - 4.5. Brand Preventie Fair.
5. Hoe kunnen we en willen we verder?
6. Bronnen, foto's en kaarten.

1. Inleiding.

In de laatste twee eeuwen is Enschede getroffen door twee rampzalige gebeurtenissen namelijk de stadsbrand op 7 mei 1862 en de vuurwerkramp op 13 mei 2000. Bij de vuurwerkramp waren 23 dodelijke slachtoffers te betreuren en bij de stadsbrand in 1862 vielen er “slechts” twee doden. Enschede herdenkt jaarlijks de vuurwerkramp 2000 maar de laatste herdenking van de stadsbrand vond plaats bij de 150 jarige herdenking van de brand in 2012.

De brand in 1862 heeft voor Enschede vreselijke gevolgen gehad want de historische binnenstad van Enschede was in 12 uur tijd geheel verdwenen. Je zou denken dat in onze moderne tijd een dergelijke ramp zich niet meer zal voordoen maar de vuurwerkramp heeft bewezen dat in korte tijd een groot gebied geheel in de as kan worden gelegd.

Onze herinneringen vervagen snel en we zullen ons deze rampen moeten blijven herinneren om ons bewust te zijn en te blijven van het onvoorspelbare. Onze huidige complexe maatschappij dwingt ons tot het nemen van effectieve maatregelen ter beveiliging van de openbare ruimte, onze werkruimten en woningen. Het voorkomen van bijvoorbeeld brand vraagt niet alleen om voortdurende technische beveiligingsaanpassingen maar vooral bewustwording van gebruikers en risico analyse van gebouwen en techniek.

Brandpreventie is bij velen van ons nu niet bepaald een populair onderwerp en we zullen de inwoners van Enschede moeten verleiden om dit onderwerp op de agenda te plaatsen. Ons idee hierover is om jaarlijks op de datum 7 mei [de datum van de brand van Enschede in 1862] een Memorial Day te organiseren waarbij het accent ligt op informatie over brandpreventie gelardeerd met verschillende activiteiten op de oude Markt. [zie punt 4]

Het initiatief hiervoor zou gerealiseerd kunnen worden door een multidisciplinair samenwerkingsverband van bijvoorbeeld het bestuur van de gemeente Enschede, de Brandweer & politie, onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, woningbouwcorporaties en zorginstellingen, etc. etc.

Een kerncommissie samengesteld uit de bovengenoemde geledingen zou in het jaar 2017 een plan kunnen ontwikkelen zodat de eerste Memorial Day gerealiseerd kan worden op 7 mei 2018 precies 155 jaar na de grote standsbrand van Enschede in 1862.

Het jaarlijkse evenement dient de herinnering levend te houden van de grote standsbrand van 1862 en een mix te zijn van herdenking, voorlichting, demonstraties en competities. We kunnen ons voorstellen dat eveneens samenwerking hierin mogelijk is met omringende gemeenten inclusief de gemeente Gronau c.q. de Euregio.

Bestuur stichting cultureel erfgoed Enschede.

Juni 2017.

Correspondentieadres;

Postbus 689

7500AR Enschede.

info@cultureelerfgoedenschede.nl

Herinneringsteen in de buitenmuur van de grote kerk op de oude markt.

2. Korte historie van de stadsbrand.

De **Stadsbrand Enschede 1862** brak uit op 7 mei 1862 in een woonhuis aan de Kalandersstraat in Enschede. Het huis was van hout, het had al weken niet geregend, er stond een straffe oostenwind en de stad hing nog vol met versieringen en erebogen voor het bezoek van koning Willem III zes dagen eerder. Het vuur verspreidde zich hierdoor bliksemsnel en blussen met de beperkte aanwezige blusmiddelen was een onbegonnen zaak.

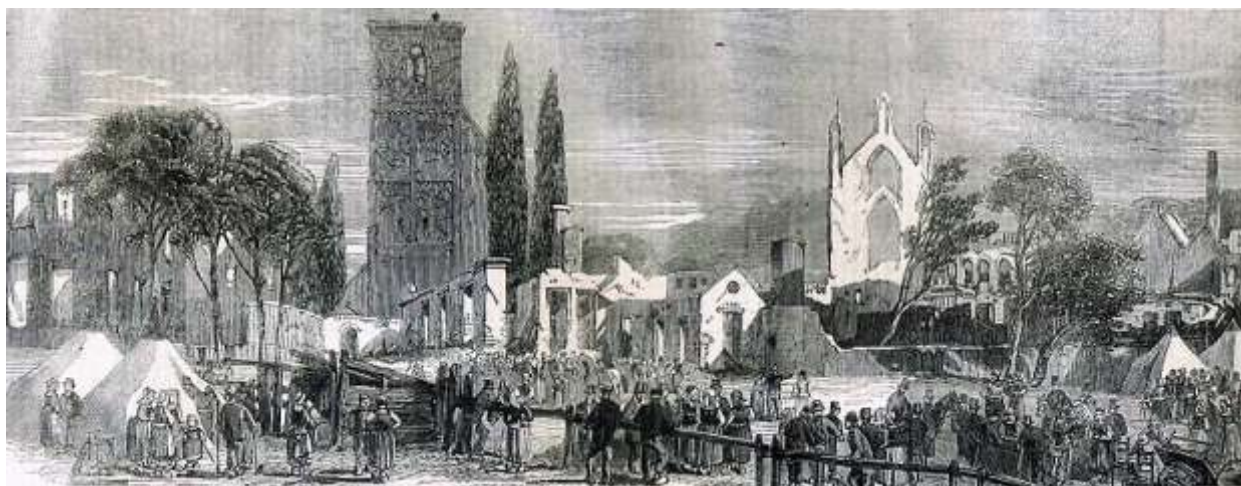
De gevolgen van de brand waren catastrofaal: de hele historische binnenstad binnen de grachten werd verwoest. Het stadhuis, het ziekenhuis, de Hervormde en de rooms-katholieke kerk en fabrieken gingen verloren. 650 gezinnen werden dakloos. Enschede telde in die tijd circa 4000 inwoners. Er vielen twee doden.

Tijdgenoten verhalen dat de ontstane verwarring met geen pen te beschrijven was:

"Wat gepakt was verbrandde op de wagens en de bruggen in de stad waren ook door de vlammen onbruikbaar geworden... Nog nooit hebben wij eene dusdanige verwoesting aanschouwd", zo beschreef een tijdgenote de onheilsplek.

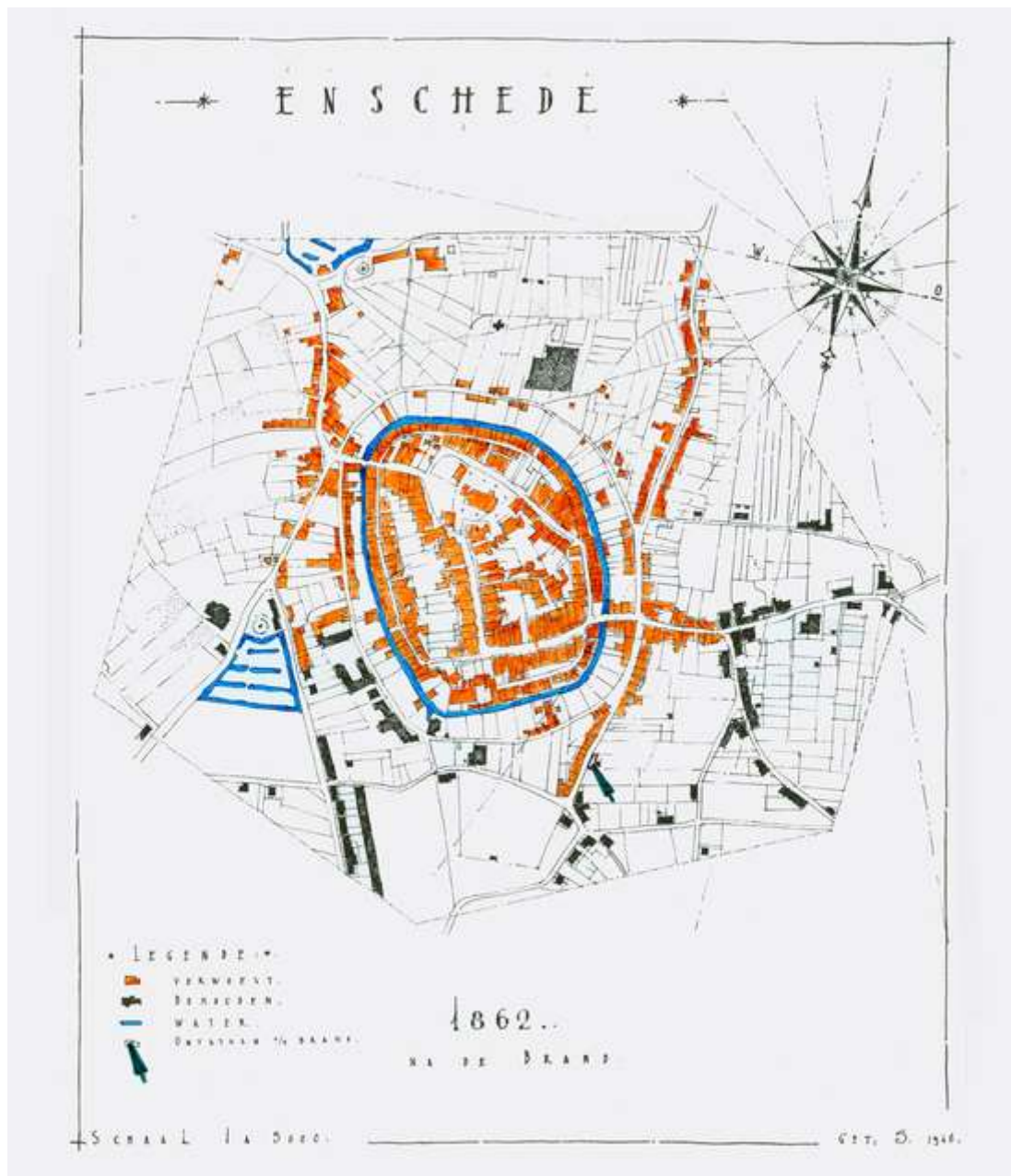
Panorama van voor de brand gemaakt vanaf de Gronauschenweg. Een illustratie uit het boekje uitgegeven bij de 50 jarige herdenking van de stadsbrand op 7 mei 1862.

De totale verwoesting van de binnenstad begint door te dringen en de hulpverlening aan de Enschedese bevolking komt op gang.

Langestraat Enschede Schilderij H. Valkenburg 1862.

Tekening op basis van het stadsplan uit 1862. In oranje aangegeven zijn alle verbrande huizen. De zwarte blokken zijn gebouwen die zijn blijven staan. In blauw in de grachtenring te zien met de twee enige officiële in- en uitgangen uit de stad. Tekening Adrie Roding. Stadsarchief Enschede..

3. Doelstelling van herdenking initiatief.

Doelstelling van de Memorial Day stadsbrand Enschede 1862 is tweedelig namelijk;

3.1. Een jaarlijkse herdenking van de stadsbrand van 7 mei 1862.

De omvang en de impact van de standsbrand van Enschede in 1862 rechtvaardigt naar onze mening een jaarlijkse herdenking. Herdenken betekent bewustwording van de kwetsbaarheid van een stad en zijn huidige 160.000 inwoners ondanks alle technische hulpmiddelen die ons heden ten dage ten dienste staan. De menselijke factor speelt ook in de huidige tijd een cruciale rol bij het voorkomen van rampen van dergelijke of kleinere omvang.

In Nederland waren er in 2016 al 38 dodelijke slachtoffers te betreuren alleen bij woningbranden. Bij de brandweermeldkamers kwamen in 2015 in Nederland totaal 234 duizend meldingen binnen van incidenten. Dat is iets meer dan in 2014. In meer dan de helft van de gevallen ging het om brand, de overige meldingen waren verzoeken om hulp. Het aantal keer dat de meldkamers de brandweer alarmeerden na een hulpverleningsverzoek is vorig jaar met 14 procent gestegen. [Bron: CBS].

Van de 234 duizend meldingen die er vorig jaar bij de meldkamers van de brandweer binnenkwamen leidden er 152 duizend tot het daadwerkelijk alarmeren van de brandweer, iets vaker (1,5 procent) dan het jaar daarvoor. [Bron: CBS]

Brand is en blijft een voortdurende dreiging voor inwoners, natuur, roerend en onroerend goed in de gemeente Enschede. Vanuit de doelstelling van de stichting cultureel erfgoed Enschede denken wij hier in het bijzonder de bescherming van het cultureel erfgoed waar Enschede over beschikt. Een herdenkingsdag van de brand in 1862 kan de bewustwording van verschillende groepen en in het bijzonder monument eigenaars binnen de samenleving van Enschede stimuleren en verbeteren.

3.2. Informatie, communicatie en brandpreventie.

Een herdenkingsdag dient naar onze opvattingen voor alle inwoners van Enschede een aantrekkelijk maar vooral informatief programma te hebben. De basis gedachte van deze Memorial Day moet de stadsbrand van 1862 zijn. Daarnaast kunnen we ons voorstellen dat een jaarlijkse memorial Day een thema heeft. Hierbij valt te denken aan;

- Brandpreventie naar verschillende doelgroepen.
- Brandbestrijding.
- Vuurwerkgebruik en misbruik.
- Eerste hulp bij brand.
- Risico analyse van woningen, gebouwen en techniek.

4. Voorbeeld activiteiten.

- **4.1. Wandeling door Enschede van voor de brand.**
In 2012 is er al een stadsrondleiding gegeven langs belangrijke plaatsen die een relatie hebben met de brand van 1862. Deze stadsrondleiding zou jaarlijks op 7 mei kunnen worden georganiseerd.
- **4.2. Kranslegging door gemeentebestuur bij het monument op de oude markt.**
Een herdenkingsdag dient draakvlak te hebben vanuit het bestuur van de gemeente Enschede. Een formele jaarlijkse kranslegging op 7 mei zou hier dan ook zeer gepast zijn.
- **4.3. Demonstratie Brandweer Twente op de oude markt.**
De jaarlijkse aanwezigheid van de Brandweer Twente op 7 mei op de oude markt is in dit verband wel zeer toepasselijk. Te denken valt hierbij aan demonstraties van de Brandweer, het presenteren van brandpreventie programma's en een jaarlijks "open Huis" op 7 mei van de Brandweer kazerne in Enschede.
Informatie door de Brandweer Twente op 7 mei aan specifieke doelgroepen zoals;
 - Zelfstandig wonende ouderen,
 - Midden en klein bedrijf.
 - Verenigingen van Eigenaars.
 - Woningbouwcorporaties.
 - Monumenteigenaars en bewoners.

- **4.4. Lespakket Brandpreventie basisscholen.**

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst.

Mogelijk kan er voor kinderen van het basisonderwijs een lespakket worden samengesteld over brandpreventie. Hierbij valt te overwegen een samenwerking met de University Twente en de Saxion Hogeschool voor een meerjarenprogramma.

- **4.5. Brand Preventie Fair.**

Een plaats waar bedrijven, organisaties en instellingen zich op 7 mei kunnen presenteren met kennis en informatie over brandveiligheid en producten en diensten.

Hierbij valt te denken aan;

- Informatie over brandblusmiddelen.
- Brandpreventie in en om het huis.
- Brandveiligheidsinformatie voor Verenigingen van Eigenaars.
- Verzekeren tegen brand.
- Wat te doen bij een autobrand.
- Informatie en demonstratie van rook en brandmelders.
- Tentoonstelling over de stadsbrand van 7 mei 1862.

Deze preventiefair dient gemakkelijk bereikbaar te zijn bijvoorbeeld in het gemeentehuis aan de Langestraat.

5. Hoe kunnen we of willen verder?

Mooie plannen en ideeën maar hoe gaan we dit realiseren? Wij zijn van mening dat de gemeente Enschede hier een voortrekkersrol zou moeten vervullen. Op 13 mei herdenken we in Enschede op officiële wijze de vuurwerkramp en dan met name de 23 dodelijke slachtoffers en vele gewonden die hierbij zijn gevallen. Deze herdenking is een jaarlijkse ingetogen herdenkingsbijeenkomst in de wijk Roombeek. Het blijft ons herinneren aan de kwetsbaarheid van mensen bij een ramp zoals deze op 13 mei 2000 in Enschede heeft plaatsgevonden.

Op 7 mei kunnen we de stadsbrand herdenken en hierbij vooral de nadruk leggen op de preventie van brandincidenten en rampenbestrijding. Brandpreventie is van toepassing op verschillende lagen binnen de leefgemeenschap van Enschede. Denk hierbij aan brandpreventie bij woningen of bedrijven en instellingen en bij kinderen, volwassenen en [hulpbehoevende]ouderen. Maar wie de jeugd heeft, heeft de toekomst en ook hier kunnen we in Enschede nog meters maken.

Historisch bewustzijn en het ontwikkelen van kennis en informatie over brandgevaar kunnen hier hand in hand gaan.

Auteurs;

J.W.A. Nijhuis

W.A.J. Fhij

Deze notitie zal aan verschillende doelgroepen binnen de gemeente Enschede worden aangeboden; ;

- Het gemeente bestuur van Enschede.
 - De raadsfracties in de gemeente Enschede.
 - De brandweer en Politie Enschede.
 - Dagblad Tubantia Twentse courant.
 - Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker.

 - Abonnees Nieuwsbrief stichting cultureel erfgoed Enschede.
-

Bronnen:

- Enschede in Ansichten. <http://www.stadsbrandenschede.nl/index.php>
 - Wikipedia. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Stadsbrand_van_Enschede_\(1862\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Stadsbrand_van_Enschede_(1862))
 - Centraal Bureau voor de statistiek. www.CBS.nl
 - Gemeente Enschede. www.enschede.nl
 - Rijksdienst cultureel erfgoed.
-

Foto's / Kaarten.

Pagina 1. *A.Deroy, graveur, tekening J.J. Broos - L'Illustration, Journal Universel, mai 1862*

Pagina 2. Monument Oude Markt, [foto stichting cultureel erfgoed Enschede]

Pagina 4. Gedenksteen Oude kerk [foto stichting cultureel erfgoed Enschede]

Pagina 5. Twee Panorama tekening [50 jarige herdenking stadsbrand]

Pagina 6. Stadsplattegrond [*Tekening Adrie Roding. Stadsarchief Enschede.*]

Pagina 8. Foto Brandmeester [ministerie veiligheid en justitie 2013]